

Dr Katarina Jovičić¹

FUNKCIJE ZATEZNE KAMATE U SLUČAJU DOCNJE SA PLAĆANJEM NOVČANE NAKNADE ŠTETE²

Apstrakt

Institut naknade štete je kompleksan i vremenom se menja prilagođavajući se uslovima realnog života. Više je pitanja koja se u tom kontekstu mogu analizirati, a u ovom radu to je odnos zatezne kamate i naknade štete, posmatrano iz ugla ostvarenja funkcije zatezne kamate kao naknade štete i kao sredstva pritiska na odgovorno lice da iznos obeštećenja isplati bez odugovlačenja. U tom smislu u radu se analizira institut zatezne kamate, a potom se izlažu specifičnosti odmeravanja naknade materijalne štete i pravične naknade nematerijalne štete. Ukazuje se da te specifičnosti odlučujuće utiču na dospeće obaveze na naknadu štete, te na, u tom kontekstu, neodgovarajuće rešenje srpskog prava u kome se primenjuje jedinstveno pravilo da naknada štete dospeva danom presuđenja. Ovo pravilo, adekvatno za obračun materijalne štete, po mišljenju autora ne odgovora za nematerijalnu štetu, jer pogoduje odgovornom licu i omogućava mu da bez objektivnog razloga odugovlači sa isplatom naknade. Time se položaj oštećenog pogoršava jer on posledice nematerijalne štete trpi duže vreme i one su intenzivnije. Umesto zaključka predlaže se donošenje izričitog pravila o dospelosti obaveze pravične naknade i to na dan kada oštećeni opomene odgovorno lice, uz istovremeno prezentovanje dokaza kojima se utvrđuju svi elementi nastale štete. Jedino tako će biti nesporno da odgovorno lice duguje kamatu od dana saznanja za štetu i pod tim pritiskom će biti više motivisan da bez odlaganja isplaćuje pravične novčane naknade štete.

Ključne reči: *naknada štete, materijalna šteta, nematerijalna šteta, dospelost obaveze naknade štete, zatezna kamata.*

---

¹ Naučni saradnik, Institut za uporedno pravo. mail: katarina.jovicic@pravnikafakultet.rs

² Rad je nastao kao rezultat rada na projektu Instituta za uporedno pravo „Srpsko i evropsko pravo - upoređivanje i usaglašavanje“ (evidencioni broj: 179031), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

1. Uvod

Lice kome je pričinjena šteta ima pravo da od štetnika, odnosno odgovornog lica traži da mu tu štetu nadoknadi. Kod materijalne štete, koja se ispoljava kao umanjenje nečije imovine usled oštećenje ili uništenja stvari, odnosno zbog smrti određenog lica, nanošenja telesne povrede ili oštećenja zdravlja, naknada štete se odmerava tako da obuhvati stvarnu štetu i izgubljenu dobit, u skladu sa načelom pune kompenzacije³. Na taj način se ostvaruje svrha obeštećenja jer se samo potpunom naknadom imovinske prilike oštećenog dovode u stanje u kome bi bile da nije bilo štetnog događaja tj. štete.

U slučaju povrede ličnih dobara oštećeni, pored materijalne, ima pravo i na naknadu nematerijalne štete. Ipak, naknadom nematerijalne štete teško da se može u ličnosti oštećenog uspostaviti stanje koje je bilo pre nastupanje štetne radnje i štetnih posledica usled toga, već je to više jedna satisfakcija⁴. Tako, zbog povrede prava ličnosti (povreda ugleda, časti) moguće je postići adekvatno zadovoljenje objavljivanjem presude ili ispravke, ili nalaganjem štetniku da povuče datu izjavu i dr.⁵, dok se za pretrpljene fizičke i psihičke bolove, kao i za strah naknada nematerijalne štete ostvaruje u obliku pravnične novčane naknade⁶.

Kada se šteta nadoknađuje u novcu, bilo ona materijalna ili nematerijalna, od ključnog je značaja odrediti dan relevantan za obračun tj. procenu veličine pretrpljene štete. Kod materijalne štete prvobitno je dan obračuna iznosa obeštećenja bio vezan za dan kada je šteta nastala. Ipak, zbog pada vrednosti valuta i porasta cena stvari ovo pravilo je vremenom izgubilo na značaju⁷, pa su ponuđena druga rešenja. Tako, neki autori ukazuju da bi štetu trebalo obračunavati prema vremenu kada je oštećeni došao u mogućnost da je o svom trošku otkloni. Smatra se da je u društvenom tj. javnom interesu da se sva dobra racionalno koriste i brzo obnavljaju jer ona čine nacionalno bogatstvo. Zbog toga treba motivisati i oštećenog da bez odlaganja preduzima mere kako bi element nacionalnog bogatstva bio što pre obnovljen.⁸

---

³ Tako npr. čl. 189. Zakona o obligacionim odnosima - ZOO, *Službeni list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89, *Službeni list SRJ* br. 31/93 i *Službeni list SCG* br. 1/2003.

⁴ Upor: Loza B. (2000.), *Obligaciono pravo, Opšti deo*, Četvrto dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 259.

⁵ Čl. 199. ZOO.

⁶ Prema Zaključku Savetovanja predstavnika Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda o problemima nematerijalne štete od 15. i 16. oktobra 1986. godine naknada nematerijalne štete u obliku isplate novčanog iznosa dosuđuje se samo pod uslovom da jačina trajanja i bolova i straha i druge okolnosti to opravdavaju, da bi se kod oštećenog uspostavila narušena psihička ravnoteža. V. Andrejević S., Milutinović Lj., Petrović Z. (2007.), „Promena stavova sudske prakse o naknadi nematerijalne štete i nove tendencije“, *Aktuelni problemi zakonodavstva u Republici Srbiji*, Budva, 12 i dalje.

⁷ Do pada vrednosti svetskih valuta došlo je u vreme Prvog svetskog rata, što je uzrokovalo promenu načina obračuna naknade štete. V. Stanković O. (1998.), *Naknada štete*, Nomos, Beograd, 285-294.

⁸ Stanković O., 294-299.

U uslovima kada cene roba rastu, zahtev pune kompenzacije ostvaruje se bolje ako se šteta obračunava što kasnije. Shodno tome, sudovi su počeli da iznose naknade određuju prema cenama na dan podnošenja tužbe. Ova praksa je bila prisutna i kod naših sudova u posleratnom periodu⁹, ali je vremenom, taj stav dalje korigovan do toga da se obračun naknade štete vrši na dan presuđenja. To gledište danas preovlađuje, a opravdava ga činjenica da se na taj način prevazilazi osnovni nedostatak obračuna naknade na dan podnošenja tužbe, koji ne uzima u obzir mogućnost da cene oštećenih dobara rastu i posle utuženja.¹⁰ Naš Zakon o obligacionim odnosim (dalje: ZOO) takođe propisuje da se visina naknade štete određuje prema cenama u vreme donošenja sudske odluke (čl. 189. st. 2.).

Može se postaviti pitanje da li je ovo postupanje ispravno i u situaciji kada cene dobara na relevantnom tržištu padaju. Odgovor daje profesor Stanković, koji ispravno ukazuje da je to legitimno s obzirom da „... mi nismo ovde u prisustvu krivice koju treba adekvatnim novčanim iznosom sankcionisati, već na terenu naknade za koju je bitno da bude dovoljna za uklanjanje štete.”¹¹

2. Pravo poverioca na zateznu kamatu

Ako odgovorno lice propusti da plati oštećenom dosuđeni iznos na ime obeštećenja u predviđenom roku, onda se za sve vreme trajanja docnje na taj iznos obračunava zatezna kamata. Zatezna kamata je zakonom priznato pravo poverioca jedne novčane obaveze i to njegovo pravo se ugovorom ne može isključiti niti modifikovati.¹² Ono se objašnjava činjenicom da je nesporno da je poverilac novčane

⁹ Taj obračun je prvi put primenjen u odluci Kasacionog suda u Beogradu br. 3512 od 23. marta 1931.g. V. Stanković O., 200.

¹⁰ Stanković O., 300-306.

¹¹ Stanković O., 321.

¹² To gledište je najšire prihvaćeno i u uporednom pravu. Tako, u kontinentalnim pravima je pravo na kamatu zbog docnje sa izvršenjem novčanih obaveza priznato kao njegovo zakonsko pravo još u građanskim kodifikacijama XIX-og veka. Tako, npr. čl. 1153. CC Francuske, §288 BGB, čl. 104. švajcarskog Obligacionog zakona. U našem pravu ovo reguliše čl. 277. ZOO, po kome dužnik, koji zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze, pored glavnice duuguje i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj saveznim zakonom. U pitanju je Zakon o zateznoj kamati, „*Službeni glasnik RS*” br. 119/2012.

U pravima *common law* je bilo potrebno više vremena da se prizna i zakonom uredi pravo na zateznu kamatu. Engleski sudovi su dugo vremena imali negativan stav prema zahtevima za dosuđenje kamate zbog docnje sa plaćanjem, za koju se smatralo da vodi u zelenašenje. Ovaj stav je po prvi put otvoreno kritikovan kao suprotan zahtevima trgovine tek nakon industrijske revolucije (*Arnott v. Redfern* (1826) 3 Bing 353 per Best CJ.), a suštinska promena se dogodila 1934. g. usvajanjem *Law Reform Act*, kojim je sudovima zakonom priznato pravo da dosuđuju kamate (čl. 3. st. 1.). Ovaj propis se, međutim, nije primenjivao u postupcima pred *County Courts* i *High Court*, koji su stekli pravo da odlučuju o kamatama tek 1981, odnosno, 1984. godine, na osnovu *Supreme Court Act* (1981. g., čl. 35A) i *County Courts Act* (1984. g., čl. 69). V. R. Halson, “Remedies or Breach of Contract”, *The Law of Contract* (ed.M. Furmston), Lexis Nexis, Butterworths, London 2007, 1611-1613. Za razliku od engleskog prava, u američkom pravu pravo poverioca na kamatu nije sporno i on ga može ostvariti bez većih teškoća u slučaju da dužnik zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze V. G. Treitel, *Remedies for Breach of Contract, A Comparative Account*, Clarendon Press, Oxford 1989., 203.

obaveze, za vreme dok je dužnik u docnji¹³, onemogućen da koristi dugovani novac na željeni način i da zbog toga trpi štetu¹⁴.

Da bi realizovao pravo na zateznu kamatu dovoljno je da poverilac samo dokaže da dužnik nije platio na vreme. Smatra se da bi bilo uzaludno tražiti od njega da dokazuje da je pretrpeo štetu i njenu visinu zato što način na koji se novac investira ne može da se predvidi sa potrebnom izvesnošću zbog njegove velike mobilnosti kao i uloge novca kao opšteg merila vrednosti dobara i usluga.¹⁵ Novac se, s obzirom na navedeno, može plasirati pod manje ili više povoljnijim uslovima, a može i uopšte da se ne plasira u određenom periodu, zbog čega šteta koju poverilac stvarno trpi u konkretnom slučaju može biti ravna nuli, ali i ogromna.

3. Zatezna kamata po Zakonu o obligacionim odnosima

ZOO u čl. 277. st. 1. ZOO predviđa: „Dužnik, koji zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i kamatu po stopi utvrđenoj saveznim zakonom“. Pravni osnov za ovu obavezu je postavljen zakonom, te nije potrebno da se ona predvidi ugovorom da bi nastala. Shodno tome, obaveza plaćanja kamate apsolutna je u pogledu nastanka i dužnik ne može da je se oslobodi dokazujući da nije odgovoran za docnju sa ispunjenjem novčane obaveze. Poverilac se, s druge strane, oslobađa tereta dokazivanja visine štete u meri u kojoj mu zatezna kamata pokriva štetu.¹⁶ Međutim, ako je njegova šteta veća, onda on ima pravo zahtevati razliku do potpune naknade štete, ali pod uslovom da dokaže da je pretrpeo veću štetu kao i njenu visinu.¹⁷ Podrazumeva se da u tom slučaju dužnik odgovara po opštim pravilima o naknadi štete, što znači da se može osloboditi od obaveze da je nadoknadi ako bi dokazao da postoje uslovi koji ga oslobađaju od ugovorne odgovornosti. Ipak, on ne može da se osloboditi i od obaveze da plati zateznu kamatu

¹³ U uporednom pravu je na nivo univerzalnog postavljeno pravilo po kome se pravo na zateznu kamatu predviđa samo za slučaj da dužnik zadocni sa plaćanjem, ne i za slučaj da on uopšte ne plati. Razlog zbog koga je to tako se nalazi u činjenici da se novčane obaveze uvek mogu izvršiti onako kako glase, makar i prinudnim putem, za razliku od nenovčanih obaveza, koje se u slučaju neizvršenja pretvaraju u novčane obaveze, jer na njihovo mesto stupa obaveza naknade štete. Zbog toga je kod novačnih obaveza pojmivija samo naknada štete zbog docnje sa plaćanjem, ne i naknada štete zbog neizvršenja. Stanković O., 326.

¹⁴ „Kamata je cena koju neko plaća za upotrebu novca ili drugih zamenljivih stvari, bilo da su te stvari njemu ugovorom stavljene na raspolaganje ili se on njima koristi mimo ugovora. Onaj ko duguje kamatu ne mora novac stvarno koristiti, dovoljno je da je u mogućnosti da ga koristi ili da je na neki način, npr. neizvršenjem svoje obaveze, sprečio drugo lice da ga koristi“. Stanojević O. (1983.), „Zatezna kamata“, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, (redaktori: B. Blagojević, V. Krulj), Savremena administracija, Beograd, 959.

¹⁵ V. Stanković O., 327-328.

¹⁶ Jankovec I. (1993), *Ugovorna odgovornost*, Poslovna politika, Beograd, 187. Pravilo po kome poverilac ima pravo na zateznu kamatu bez obzira na to da li je pretrpeo kakvu štetu zbog dužnikove docnje izričito je predviđeno u čl. 278. st. 1. ZOO.

¹⁷ Čl. 278. st. 2. ZOO.

za period dok je bio u docnji, jer je ta njegova obaveza nastala po samom zakonu i kao takva ona ne može nestati. Na to ne utiče ni činjenica da je zatezna kamata sporedno potraživanje, koje je vezano za postojanje glavnog duga. I sudska praksa je na stanovištu da dužnik mora platiti zateznu kamatu, čak i kada plaćanje nije izvršeno na vreme zbog krivice banke¹⁸, pa i onda kada poveriocu treba da vrati novac zbog raskida ugovora, koji je usledio zbog nemogućnosti ispunjenja za koju ne odgovara¹⁹. Ovo zato što priroda zatezne kamate nije ista kao npr. jemstvo i zaloga, koja su takođe sporedna potraživanja, a koja se gase prestankom glavne obaveze. Kod zatezne kamate prestankom glavne obaveze (po pravilu ispunjenjem) kamata se ne gasi, već samo prestaje da teče za ubuduće. Ona koja je do ispunjenja glavne obaveze tekla ne nestaje, već postaje samostalno potraživanje i može se posebno utužiti.²⁰ Jedino u slučaju kada dužnik nije platio na vreme zbog toga što je poverilac odbio da primi ponuđeno ispunjenje (poverilačka docnja) kamata prestaje da teče i to izričito predviđa čl. 326. st. 2. ZOO.

Kamatna stopa je u našem pravu određena zakonom i ugovorom se ne može predvideti da dužnik neće dugovati kamatu u slučaju kašnjenja sa plaćanjem dugovanog, niti je dopušteno ugovoriti višu ili nižu stopu zatezne kamate od propisane stope²¹. Međutim, čl. 277. st. 2. ZOO predviđa da ugovorena kamata, čija je stopa viša od stope zatezne kamate, teče i posle dužnikove docnje. S tim u vezi na sednici Odeljenja za privredne sporove Višeg privrednog suda usvojeno je pravno shvatanje po kome: „Ugovorna kamata predstavlja naknadu koja se na osnovu postignute saglasnosti volja ugovornih strana plaća kao cena upotrebe novca u periodu od nastanka do dospelca obaveze povraćaja primljenih novčanih sredstava. Ukoliko je tako ugovorena kamata veća od stope zakonske zatezne kamate, ona saglasno odredbi čl. 277. st. 2. ZOO nastavlja da teče i posle dužničke docnje, pod uslovom da nema obeležja zelenaške kamate. Ugovorne strane mogu saglasno odredbi čl. 400. st. 2. ZOO ugovoriti i povećanje stope ugovorne kamate ako dužnik ne isplati dospelce kamate na vreme. U tom slučaju tako ugovorena kamata se obračunava kao zatezna kamata, ako je veća od stope zakonske zatezne kamate.”²²

Ugovorne kamate se razlikuju od zakonskih po tome što su ih strane odredile samim ugovorom. Međutim, naš ZOO ugovornu kamatu prvenstve-

¹⁸ Odluka Vrhovnog suda BiH, Pž.br.518/86 od 14.jula 1987., navedeno prema Jankovec I., ibidem.

¹⁹ Odluka Višeg privrednog suda Srbije, Pž.br.152/87 od 21. januara 1987.. navedeno prema I. Jankovec, 188.

²⁰ Presuda Vrhovnog suda Srbije Prev. 54/02 od 3. jula 2002.

²¹ V. presudu Privrednog apelacionog suda Pž.br. 1228/2010(1) od 25. marta 2020, po kojoj: „Određbe Zakona o dugovanju zatezne kamate u slučaju docnje u izmirenju novčanog dugovanja, kao i o visini stope zatezne kamate imperativne su prirode i stranke se ne mogu unapred odricati prava na kamatu niti ugovarati drugačiju stopu zatezne kamate od one koja je zakonom predviđena”. Izvod iz odluke dostupan je u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

²² Pravno shvatanje utvrđeno kroz odgovore na pitanja na sednici Odeljenja za privredne sporove Višeg privrednog suda od 6. oktobra 1999., dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

no tretira kao element zajma i kreditnog posla uopšte, odnosno, posla čiji je najčešći predmet novac. Takav zaključak proizlazi na osnovu sistematike zakona: u okviru glave koja govori o dejstvu obaveza, a posle odeljka o ugovornoj kazni, uvršteni su članovi o zateznoj kamati (čl. 277-279), dok su odredbe o ugovornoj kamati uvrštene u odeljak posvećen novčanim obavezama.²³

4. Odmeravanje novčane naknade

Razlike u odmeravanja novčane naknade za materijalnu i nematerijalnu štetu

Osnovni cilj sudskog postupka za novčanu naknadu (ne)materijalne štete je donošenje presude kojom se odgovorno lice obavezuje da oštećenom plati određeni novčani iznos. Taj iznos, kao i rok za plaćanje se utvrđuje danom presuđenja. Ako se naknada ne plati u određenom roku onda za svaki dan docnje odgovorno lice oštećenom plaća i zateznu kamatu.

Pravilo da se visina naknade štete određuje prema cenama u vreme donošenja sudske odluke normirano je u čl. 189. st. 2. ZOO i sistematizovano u delu Zakona koji uređuje pitanje obima naknade materijalne štete. U delu u kome se uređuje nematerijalna šteta takvog pravila nema, a nema ni upućujuće norme koja ukazuje na primenu navedenog pravila i kod nematerijalne štete. Naši sudovi u nedostatku specijalnog pravila za novčane naknade nematerijalne štete taj iznos određuju na dan presuđenja, kao i kod naknade materijalne štete. Postavlja se, međutim, pitanje da li je takvo postupanje u najboljem interesu oštećenog, jer između određenja novčane naknade materijalne i nematerijalne štete postoje značajne razlike.

Naime, za materijalnu štetu postoje realni pokazatelji na osnovu kojih se ona može odmeriti u novcu. Tu je najvažnije da se u momentu presuđenja adekvatno proceni stvarna šteta i izmakla korist. Tako, stvarna šteta se utvrđuje prema cenama oštećenih ili uništenih dobara u vreme presuđenja, dok odmeravanje naknade za izmaklu korist podrazumeva i određenu meru arbitrarnosti u odlučivanju jer je neophodno u vreme presuđenja predvideti buduće događaje kao i potrebe oštećenog.²⁴ A buduće događaje i potrebe oštećenog, po pravilu, nije moguće predvideti sa potpunom sigurnošću, zbog čega je u ovom slučaju dovoljno utvrditi postojanje verovatnoće.

Odmeravanje novčane naknade za nematerijalnu štetu, međutim, ne počiva na realnim pokazateljima niti se taj vid štete može otkloniti na isti način

---

²³ Isto, Stanojević O., 1194.

²⁴ U praksi, odmeravanje izgubljene dobiti se, po pravilu, vrši tako što se najpre odredi relevantni metod odmeravanja koji će se primeniti, a potom se ispituju dokazi neophodni za obračun ovog oblika štete primenom odabranog metoda. Đorđević M. (2012), *Obim naknade štete zbog povrede ugovora o međunarodnoj prodaji robe*, Doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, 211-212.

kao što se otklanja materijalna šteta: naknadom stvarne štete i izmakle koristi. Nematerijalna šteta se zapravo i ne može otkloniti; samo se njeni učinci mogu umanjiti odgovarajućom sankcijom, obično pravičnom novčanom naknadom kao satisfakcijom.²⁵

Imajući u vidu da se pravična naknada nematerijalne štete u novčanom iznosu određuje za fizičke bolove, duševne bolove i strah, iznos obeštećenja opredeljuje se prema njihovoj jačini i trajanju, prema proceni šta je u konkretnom slučaju pravična naknada, a sve to vodeći računa o značaju povređenog dobra i cilju kome ta naknada služi.²⁶ Iznos pravične naknade mora biti procenjen u skladu sa načelom savestnosti i poštenja, jer novčana naknada nematerijalne štete ne treba da pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom (čl. 200. st.2. ZOO).

Dospelost obaveze naknade materijalne i nematerijalne štete

Pitanje dospelosti obaveze naknade materijalne štete određeno je članom 186.ZOO, koji predviđa da obaveza naknade štete dospeva trenutkom nastanka štete²⁷ Ipak, u praksi u tom trenutku, po pravilu, ova šteta je nenovčana i njena visina u vidu novčane obaveze tek treba da se utvrdi. I sudovi su zauzeli stav da je obim naknade nenovčane štete poznat kao novčana obaveza u smislu čl. 394. ZOO kada je na pravno obavezujući način ta šteta izražena u novcu, a to nikada ne može biti već prilikom nastanka same štete. Zato obaveza da se plati novčana naknada materijalne (nenovčane) štete dospeva tek danom donošenja prvostepene presude kojom se to pitanje rešava, a ne od nekog momenta pre toga. Zatezna kamata može da teče samo ako odgovorno lice ne plati po presudi a ne od nekog ranijeg datuma, jer ako bi tako bilo onda bi se naknada štete dvostruko valorizovala: prvo kroz cenu oštećene stvari u vreme donošenja sudske odluke i putem kamate od dana nastanke štete (opomene, utuženja).²⁸

Ipak, nije redak slučaj da oštećeni otkloni materijalnu štetu o svom trošku i pre donošenja sudske odluke. Kada tako uradi tada je on svoju nenovčanu štetu pretvorio u novčanu tražbinu i to u iznosu koji odgovara onome što je platio za popravku.²⁹ U ovoj situaciji naknada je odmerena prema cenama na dan

²⁵ Stanišić S (2014), „Zatezne kamate na naknadu nenovčane materijalne štete“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* br. 4/2014, Banja Luka, 255.

²⁶ Čl. 200. st. 1. i 2. ZOO.

²⁷ Ovo je pravilo sistematizovano u okviru dela Zakona koji nosi naslov *Naknada materijalne štete* (čl. 185- 188),

²⁸ S obzirom na moguću dužinu trajanja spora u u pojedinim slučajevima moglo bi da se dogodi da sama kamata premaši iznos dosuđene naknade štete. Stanišić S., 254.

²⁹ Od dana kada je platio popravku poznat je broj novčanih jedinica na koji obaveza glasi (trošak popravke), što je neophodno da bi određena obaveza bila kvalifikovana kao novčana prema čl. 394. ZOO.

kada je popravka plaćena. Od toga dana materijalna šteta više nije naturalna već novčana u smislu čl. 394. ZOO.³⁰ Na takvu obavezu primenjuju se odredbe čl. 277. st. 1. ZOO, koje propisuju da dužnik koji zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu.³¹

ZOO, međutim, nema posebno pravilo koje određuje kada dospeva obaveza naknade nematerijalne štete³². Naši sudovi u tom slučaju polaze od stava da ona dospeva danom donošenja prvostepene presude, zato što tek od tog dana ona postaje novčana obaveza u smislu čl. 394. ZOO. Već je u prethodnom izlaganju navedeno da za nematerijalnu štetu, za razliku od materijalne, nema realnih pokazatelja na osnovu kojih bi se ona obračunavala, već da se ona određuje kao pravična novčana naknada.

Karakteristično za nematerijalnu štetu je i to da ona, često, nije poznata u momentu kada se dogodio štetni događaj, već da su njegove posledice poznate tek kasnije (npr. kad se završi lečenje povređenog u saobraćajnoj nesreći). Zbog toga, za naknadu nematerijalne štete nije odgovarajuće pravilo po kome ona dospeva danom nastanka štete. Ipak, rešenje ZOO po kojme ona dospeva u trenutku presuđenja, a koje sudovi primenjuju i kod pravične novčane naknade, često je kritikovano zbog pogodoivanja interesima odgovornog lica. U toj situaciji, naime, odgovorno lice koje je saznalo da je oštećeni pretrpeo nematerijalnu štetu, po pravilu tako što ga je oštećeni vansudski opomenuo ili je podneo tužbu za naknadu štete, nije dužno da plati zatezne kamate na iznos pravične naknade sve dok ta naknada ne bude određena prvostepenom presudom u sudskom postupku. To je nepovoljno za oštećenog ako je on istovremeno sa opomenom obavestio odgovorno lice o svim elementima štete (odgovorno lice i obim štete) i podneo dokaze na osnovu kojih se to utvrđuje tj. potvrđuje (npr. medicinsku dokumentaciju). U toj situaciji, nema smetnji da odgovorno lice nadoknadi štetu oštećenom, makar njen nesporni deo. Ipak, zbog pravila da naknada nematerijalne štete dospeva tek danom presuđenja, odgovorno lice često se upušta u spor sa oštećenim i tako odlaže momenat isplate pravične novčane naknade, za koju je izvesno da duguje i pre pokretanja spora. On to čini jer nema pritisak plaćanja zatezne kamate za period do presuđenja. Logično je pretpostaviti da bi odgovorno lice u suprotnom slučaju, kad bi taj pritisak imao, brže realizovao obeštećenje, a to bi značajno poboljšalo položaj oštećenog.³³

---

³⁰ Presuda Županijskog suda u Zagrebu, GŽ-12286/99 od 30.1.2001, navedeno prema Cmić I., 2006., 803.

³¹ Upor. Stanišić S., 254.

³² Pravilo čl. 186. reguliše samo pitanje dospeća obaveze naknade materijalne štete, što se zaključuje na osnovu činjenice da je to pravilo sistematizovano u odeljak posvećen naknadi materijalne štete te da ni jedna norma iz odeljka koji uređuje nematerijalnu štetu ne upućuje na njegovu primenu i u tom slučaju.

³³ V. Cmić I. (2002), *Kamate - zatezne i ugovorne (pravni aspekti)*, Zagreb, 69-74.

Zbog ovih razloga se sve češće napušta stav da novčana naknada nematerijalne štete dospeva danom presuđenja. Umesto toga, danom dospelosti se smatra dan kada je oštećeni opomenuo odgovorno lice, pod uslovom da je šteta već nastala. Ako šteta nije nastala, npr. lečenje povređenog nije završeno a opomena je uručena odgovornom licu, onda obaveza naknade štete nije dospela sve dok oštećenom ne budu poznati svi elementi štete.

U našoj sudskoj praksi je odavno uočen ovaj problem i još 1987. godine je na zajedničkoj sednici Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda usvojen stav da prilikom odlučivanja o visini pravične naknade sud uzima u obzir i vreme proteklo od nastanka štete do donošenja odluke, ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju.³⁴ Nema objektivnog razloga zbog čega se ovaj stav ne bi pretočio u odgovarajuću zakonsku normu, kojom bi se izričito predvidelo da pravična novčana naknada dospeva danom obaveštenja odgovornog lica. Upravo takvo pravilo sadrži Zakon o obveznim odnosima³⁵ Republike Hrvatske u čl. 1103, koji glasi predviđa da obaveza pravične novčane naknade dospeva danom pondošenja pisanog zahteva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga.³⁶ Ovaj propis se u ovom radu navodi kao primer dobre prakse.

5. Umesto zaključka

Savremeni život ne može se zamisliti bez masovne upotrebe opasnih stvari i bavljenja opasnim delatnostima. U tim okolnostima štete, kako materijalne tako i nematerijalne, sve češće se događaju a iznosi koji se određuju na ime obeštećenja su sve viši. Sve to utiče na povećanje broja zaključenih ugovora o osiguranju od odgovornosti jer se tako obezbeđuje veća realizacija naplate štete (s obzirom da odgovorna lica za to često nemaju dovoljno materijalnih sredstava).

Kod naknade materijalne štete, koja dospeva danom presuđenja, odnosno danom kada je oštećeni sam svojim sredstvima otklonio štetu pre presuđenja, zatezna kamata ostvaruje funkciju naknade štete na zadovoljavajući način. Kod obaveze pravične novčane naknade nematerijalne štete, koja u našem pravu takođe dospeva na dan presuđenja, zatezna kamata nije u funkciji zaštite oštećenog i naknade štete. Naprotiv, ovo pravilo više pogoduje licu odgovornom za naknadu nematerijalne štete, a to su danas većinom osiguravajuće organizacije, koje ne odgovaraju na opomenu oštećenog da su u obavezi da nadoknade nematerijalnu štetu, već bez objektivnog razloga pre-

---

³⁴ Stav usvojen na zajedničkoj sednici zajednička sednica Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda je 29. Maja 1987. godine u Bugojnu, *Bilten sudske prakse* br. 3/2008, Beograd 2008., 72.

³⁵ Zakon o obveznim odnosima, *Narodne novine* br. 35/2005, 41/08 i 125/11.

³⁶ V. Crnić I. (2006), 914-918.

puštaju da se to pitanje reši u sudskom postupku. Njihov motiv da tako postupaju je odlaganje dospelca obaveze naknade štete, tokom kog perioda oni mogu i da koriste novac (da ga investiraju uz zaradu) iako znaju da im on ne pripada. Oštećenom, koji je odgovarajućom dokumentacijom pre presuđenja dokazao postojanje nematerijalne štete, zbog toga se odlaže naplata nesporne pravične naknade za period dok se ne okonča sudski postupak. Ovo odlaganje njemu pričinjava štetu jer on, zbog čekanja na isplatu pravične naknade, trpi posledice štetnog događaja intenzivnije i te posledice traju duže vreme.

Ova situacija, koja je već odavno uočena kao negativna pojava, ne može se adekvatno prevazići generalnim pravilom da prilikom odlučivanja o visini pravične naknade sud uzima u obzir i vreme proteklo od nastanka štete do donošenja odluke, ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju. Neophodno je propisati posebno pravilo koje izričito reguliše pitanje dospelca obaveze pravične novčane naknade štete i vezuje ga primarno za dan podnošenja pisanog zahteva odgovornoj osobi, ili za dan podnošenja tužbe sudu. Jedino tako bi bilo jasno da je odgovorno lice dužno da od tog dana oštećenom plaća zateznu kamatu za svaki dan do dana isplate naknade štete. Samo tako bi zatezna kamata ostvarila funkciju naknade štete prema oštećenom, ali i funkciju pritiska na odgovorno lice da bez odlaganja izvrši obavezu naknade štete.

* * *

FUNCTIONS OF DEFAULT INTEREST IN THE CASE OF DELAY IN PAYMENT OF MONETARY DAMAGES

Summary

The institute of damage compensation is complex and it changes in time, adapting to the conditions of real life. There are several issues that can be analyzed in this context and in this work autor analyse the relationship between default interest and damages from the viewpoint of achieving the function of default interest as compensation for damages and as a means of pressuring the responsible person to pay the amount of compensation without delay. In this regard, the institute of default interest is analyzed, and then the specifics of the compensation of pecuniary damage and of the fair compensation for non-pecuniary damage are exposed. It is shown that these specificities decisively influence to the moment when duty of compensation shall be due. In this context author pontes out to the inadequate solution of the Serbian law in which the unique rule regulates that the duty to compensate damages is due on the date of adjudication. This rule, adequate for the calculation of pecuniary damage, is

not appropriate for calculation of non-pecuniary damage, because it is in favor of the responsible person allowing him to be late with payment of compensation, without any objective reason for doing so. Thus, the situation of the injured person is getting worse because the consequences of non-pecuniary damage last for a longer time and they are more intense. Instead of the conclusion, the adoption of an explicit rule in which will be stated that the duty to pay fair compensation is due on the day when the injured person warns the responsible person and presenting him evidence that confirms all elements of the damage incurred, is proposed. Only then will be indisputable that the responsible person owes interest from the day when he learned about the damage. Only under that pressure he will be more motivated to pay a fair monetary compensation without delay.

Key words: *compensation of damages, pecuniary damage, non-pecuniary damage, the moment when duty of compensation is due, default interest.*